

Cal Gran, la darrera masia del Poblenou

Jordi Fossas

La masia de Cal Gran, un Diumenge de Rams de la dècada dels anys quaranta.

Pocs indrets del nostre país han conegut tantes i tan radicals transformacions com la franja costanera compresa entre la desembocadura del Besòs i el port de Barcelona. Mil anys enrere, la pràctica totalitat d'aquest sector es trobava cobert per les aigües del mar. Els sediments acumulats pel riu i per algunes rieres van fer que la costa anés avançant. L'acció de l'home també va contribuir a accelerar aquest procés.

Un exemple de la transformació del territori per l'acció de l'home és la masia coneguda amb el nom de Cal Gran, la darrera que es va mantenir dempeus al Poblenou.

Un passat humit

L'espai que avui ocupa el barri del Poblenou va ser durant molts segles una zona humida i pantanosa. De manera lenta i progressiva, els pagesos de Sant Martí de Provençals ocuparen parcel·les més o menys grans, les sanejaren drenant cap al mar les aigües estancades mitjançant sèquies, plantaren blat i hortalisses i hi aixecaren masies (Can Canals, el Taulat d'en Llimona, el mas de n'Alió, etc.).

Cap d'aquestes masies no va arribar al segle XXI, però al número 10 del camí Antic de València, envoltada per naus industrials obsoletes, va resistir fins a finals de l'any 2003 una masia amb més

de 300 anys d'història, coneguda els seus darrers anys amb el nom de Cal Gran, que és testimoni del passat agrícola de Sant Martí de Provençals.

El camí Antic de València

El camí Antic de València és un antic camí que travessa la plana del Baix Llobregat i la del Barcelonès en tota la seva longitud. És a dir, des del Garraf fins a Montgat. Pel que respecta al territori barceloní, només resta actualment el tram comprès entre la rambla del Poblenou i el carrer de Bac de Roda i un altre tram al Poble Sec. No se sap amb certesa quan adoptà el nom actual, però possiblement fou als segles XVII o XVIII. Als segles IX i X, pel que fa al terme de Sant Martí de Provençals, es deia via Lacunam i via Marina, corresponents molt probablement a una antiga via romana que vorejava sinuosament la costa. Les constants inflexions que presentava en el recorregut, que l'acostaven o l'allunyaven de la costa, estaven relacionades amb les sinuositats costaneres.

En el plànol de Tomás Soler de l'any 1836, on es delimiten les terres de Sant Martí de Provençals regades pel rec Comtal, es poden apreciar amb tota claredat la situació de la masia de Cal Gran, propietat del marquès de Sugarols, i la tra-

L'agricultura va subsistir al Poblenou fins ben entrats els anys seixanta. A la imatge, la masia els anys de ple funcionament.

Uns pagesos treballen els camps de Cal Gran. Al fons es poden veure els edificis del carrer de Pallars.

Diverses imatges dels ocupants i els familiars de la masia de Cal Gran des dels anys trenta fins al final de la dècada dels anys seixanta, que mostren la vida quotidiana i festiva.

ça del camí Antic de València, que era un dels principals camins que estructuraven el territori i, a més, una de les vies de comunicació amb Horta, un altre municipi aleshores independent.

Masies enfront d'indústries

El retrocés de les masies i els camps que les envoltaven va anar paral·lel a l'expansió industrial i urbana del barri. En general, les masies de Sant Martí —llevat d'algunes excepcions que palesen la pròspera posició econòmica assolida pels seus propietaris, que els permeté modificar-les als segles XVII i XVIII fins a nivells que en desvirtuen l'essència rural— conserven alguns dels elements primitius. La masia martinenca anava precedida d'una sèrie d'annexos, com ara el pati amb el pou, l'era, el colomar i les sitges o els graners.

La masia de Cal Gran responia a un patró típic de masia de tres cossos, de 25 pams d'amplada cada un, que corresponen als 5 metres de llargada de les bigues de fusta que es baixaven dels Pirineus. A la planta baixa, l'entrada principal estava centrada. Al primer pis i també centrada, hi havia la peça principal o sala. A banda i banda, els dormitoris, i a dalt de tot, les golfes per emmagatzemar les collites de l'any.

Els Palou

Els darrers propietaris, la família Palou, recorden com fins ben entrat el segle XX les masies configuraven el paisatge de Sant Martí. El territori comprès des del carrer de Bac de Roda fins al Besòs eren camps de conreu esquitxats de masies i cases de camp. La mateixa masia de Cal Gran va ser productiva fins als anys seixanta del segle passat, quan l'aigua del subsòl es va tornar salada i no apta per al reg. Aquest fenomen va ser provocat per la desmesurada explotació de les aigües del subsòl per part de les indústries que es van instal·lar en el que va ser conegut com el Manchester català. La manca d'aigua va obligar la família Palou a abandonar els conreus, malgrat els múltiples esforços que van fer per poder regar. També van haver de tancar la parada que tenien al Mercat de la Unió del Poblenou, on comercialitzaven part dels seus productes, com les patates que collien del camp que es pot veure a primer terme a la fotografia dels anys quaranta que reproduïm en aquesta pàgina. Era un diumenge de Rams i la família Palou posa al complet davant la càmera. ●

